

BARN *eller* FJENDE?

Kirsten Lylloff

**Uledsagede tyske
flygtningebørn i
Danmark 1945-1949**

BARN **Kirsten Lylloff**
eller
FJENDE?

**Uledsagede tyske
flygtningebørn i
Danmark 1945-1949**

Barn eller fjende?

Uledsagede tyske flygtningebørn i Danmark 1945-1949

Forfatter: Kirsten Lyloff

Ph.d.-afhandling af Kirsten Lyloff under vejledning af lektor, dr.phil. Hans Kirchhoff,
Københavns Universitet, 2004

Udgivet af Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag
Emdrupvej 54
2400 København NV
www.dpu.forlag.dk/forlag

© 2006 Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag og forfatteren

Kopiering af denne bog er kun tilladt ifølge aftale med Copy-Dan

Sats og omslag: Henriette Wiberg Danielsen, grafisk designer
Omslagsfoto: Johannes Kjærboel, der hilser på en lille dreng. Frihedsmuseet.
Tryk: IKON Document Services

1. udgave. 1. oplag
ISBN 87-7684-078-6

Bogen kan købes ved henvendelse til:

Danmarks Pædagogiske Bibliotek
Publikationssalget
Postboks 840, 2400 København NV
www.dpb.dpu.dk/bogsalg
bogsalg@dpu.dk
T: 8888 9360
F: 8888 9394

Indholds- fortegnelse

Forkortelser 7

Forord 9

Introduktion 10

Besættelsestidens historiografi 10

Litteraturen om de tyske flygtninge 12

Mål og midler med denne afhandling 20

Børn som flygtninge 23

Tiden før 1940 23

Psykiske problemer for uledsagede flygtningebørn 26

Behandling af psykiske lidelser hos tyske flygtningebørn 32

Tyske flygtninge i Danmark 1945-1949 36

Flugten til Danmark 36

Tiden fra 5. maj 1945 41

Statens civile Luftværn 43

Flygtningeadministrationen 45

Indkvartering 46

Kosten 48

Lægebehandling af flygtninge 49

Registrering af flygtninge 51

Udsendelsen 53

Sammenfatning 56

Kinderlandverschickung 57

KLV-organisationen i Tyskland 57

Ideologi 65

Lejre i Danmark	68
Verwandtenverschickung	75
Sammenfatning	76

KLV-børn som flygtninge i Danmark 77

Drengeljerne på Als	78
Hejsager Strand	80
Lejrskolen i Hejls	81
Berlinerskolerne	82
Vingsted	94
Udenforståendes henvendelser om Berlinerskolerne	106
Julepakker fra Berlin	109
Hjemsendelsesforhandlingerne for Berlinerskolerne	110
Sammenfatning	114

Hohenwarte 118

Hohenwartes historie	118
Hohenelse-skolen	120
Tilgang af andre børn til Hohenwarte	123
Den danske lejrleder	123
Den tyske lejrleder	124
De ikke-tyske børn på Hohenwarte	125
De tyske børn	129
Forholdene på Hohenwarte	131
Afviklingen af lejren	133
Sammenfatning	134

Børnelejre i Københavnsområdet 136

Rysensteen Gymnasium	138
Kregme og Ølsted	139
Kastrupfortet	142
Mødre med nyfødte	145
Fjernelse af børn, som blev forsømt af deres pårørende	146
Anbringelse af større børn på Kastrupfortet af disciplinære grunde	146
Anbringelse af børn, hvis mødre var i straffelejr	148

Rømninger fra Kastrupfortet	149
Registrering og journalføring	150
Ledende luftværnsofficerer til fest på Kastrupfortet og udskiftning af den danske lejrledelse	151
Fjernelse af den tyske lejrleder og tilsynet med lejren	153
Disciplinærstraffe	158
Undervisning og beskæftigelse	162
Tyske emigranter og ændring af børnenes alderssammensætning	163
Eftersøgning af pårørende	165
Ansøgning om adoption	169
Fraternisering	169
Overførsel af børn fra danske hjem til Kastrupfortet	171
Ernæring	174
Sanitetspersonale og sygelighed på Kastrupfortet	175
Beklædning	176
Udrejsen	177
Sager der opstod efter nedlæggelsen af Kastrupfortet	178
Sammenfatning	179

Berritzgaard 182

Bygningshistorie	183
Den danske lejrleder	183
Beboerne på Berritzgaard	184
Driften af børnehjemmet	185
Enkeltskæbner på Berritzgaard	189
Nedlæggelsen af børnehjemmet	200
Sammenfatning	201

Børn til England 203

Frugtesløse henvendelser om emigration	203
World Council of Churches	207
National Children's Home and Orphanage (NCHO)	208
Udvælgelsen i Danmark	210
Børnene fra Danmark	213
Skolegangen i England	215

Retur til Tyskland	216
De enkelte børn	218
Sammenfatning	228

Tyske flygtningebørn uden for pigtråden 231

Det sidste barn som blev tvunget tilbage i flygtningelejr	233
Børn med usikker nationalitet	235
Udsendt som flygtning direkte fra plejefamilie	239
De uønskede	241
Tyskfødte plejemødre	246
Privat indkvarterede børn i Sønderjylland	253
Børn anbragt privat af deres tyske forældre	257
Flygtningebørn med familie i Danmark	261
Sammenfatning	263

Perspektivering og konklusion 266

Modstandsbevægelse og flygtningebørn	267
Sommeren 1945	268
Johannes Kjærbøl	269
Embedsmændene	271
Danske udgifter	273
Psykiske skader hos de tyske flygtningebørn	273
Tyskerhadet	276
Børnenes identitet	277
Tidligere flygtningebørns erindringer	278
En humanitær opgave	279

Summary 282

Noter 284

Upubliceret kildemateriale 302

Litteratur 307

Tidsskrifter 309

Forkortelser

BC: Beskæftigelsescentralen under Arbejds- og Socialministeriet
BDM: Bund deutscher Mädel
CICR: Comité International de la Croix-Rouge (samme som ICRC)
DNH: Udgiverselskabet for Danmarks Nyeste Historie
DNSAP: Danmarks Nationalsocialistiske Arbejderparti
DSM: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (diagnoseliste for psykiske lidelser)
HJ: Hitlerjugend
ICRC: International Committee of the Red Cross (samme som CICR)
IRO: International Refugee Organization. 1946-1952 FN's flygtningeorganisation
KLV: Kinderlandverschickung/Die erweiterte Kinderlandverschickung
Kpt: Komparten (ord brugt i politirapporter om den person, der bliver afhørt)
MuKV: Mutter-und-Kind-Verschickung
NAPOLA: Nationalpolitische Erziehungsanstalten (det samme som NPEA)
NCHO: National Children's Home and Orphanage (senere forkortet som NCH)
NPEA: Nationalpolitische Erziehungsanstalten (det samme som NAPOLA)
NSDAP: Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
NSDAP-N: Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei - Nordschleswig
NSLB: Nationalsozialistischer Lehrerbund
NSU: National Socialistisk Ungdom
NSV: Nationalsozialistische Volkswohlfahrt der NSDAP
PTSD: Post Traumatic Stress Disorder
RAF: Royal Air Force
RMWEV: Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung
ScL: Statens civile Luftværn
SHAEF: Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force
Us: Undersåt (brugt i politiets korrespondancer)
WE: Wehrrertüchtigungslager
WHW: Winter-Hilfs-Werk
WN: Wohlfahrtsdienst Nordschleswig

Forord

Dette arbejde er gjort muligt gennem en bevilling fra Statens Humanistiske Forskningsråd, som tillod mig i 15 måneder at hellige mig det meget store arkivarbejde, der udgør grundlaget for afhandlingen.

Institut for Historie, Københavns Universitet, har i tilslutning til denne bevilling givet mig en ansættelse, hvor jeg har kunnet nyde godt af instituttets store og aldrig svigtende hjælp, fra såvel VIP- som TAP-personale.

En særlig tak skylder jeg lektor, dr.phil Hans Kirchhoff, der som min tålmodige vejleder har støttet og hjulpet mig i de forløbne tre år, og uden hvis store hjælp afhandlingen havde manglet mange af de facetter, den nu har fået. Især tak for de mange spændende diskussioner, hvor jeg har fået lov at fremsætte personlige synspunkter, som Kirchhoff ikke altid var enig i, men hvor dialogen har hjulpet mig til en større klarhed over, hvordan jeg skulle fremstille emnet. Jeg vil komme til at savne denne dialog og den direkte kontakt med en af besættelsestidens bedste historikere. Det har været et privilegium at have fået lov til at have Hans Kirchhoff som vejleder.

Men afhandlingen vil jeg tilegne to af aktørerne i den, den tyske flygtningedreng Uwe Hartwigsen og hans danske mormor Constance Eriksson.

*Kirsten Lyloff
Oktober 2004*

Introduktion

Hvordan tacklede danskerne den største humanitære opgave, de nogensinde har haft, at sørge for de 250.000 tyske flygtninge, som ankom til Danmark i krigens sidste måneder? Indtil nu har vi berømmet os af, at vi gjorde det godt. Formålet med denne afhandling er specifikt at se, hvordan vi behandlede de 5-10.000 uledsagede børn, der var med i flygtningestrømmen.

Besættelsestidens historiografi

Lige siden 2. Verdenskrig sluttede har danskerne med ildhu kastet sig over beretninger om og analyser over, hvad der skete under og efter krigen i Danmark, mens offentlighedens interesse har været betydelig mindre for, hvad der skete uden for Danmarks grænser. De to grupper af personer, der har domineret scenen i den forbindelse, er dels personer, som selv mener, at de har bidraget i væsentlig grad til kampen mod besættelsesmagten, dels de mere videnskabeligt arbejdende historikere, og de to grupper har ofte været på en ufrugtbar kollisionskurs, hvor forståelseskløften har været nærmest uovervindelig. Dertil kommer, at der også inden for historikernes rækker har været splid om både analysen af tiden og om hvilke emner, der var relevante. Forklaringer og analyser af denne splittelse er blevet endnu et lag, der er lagt uden på historien om besættelsestiden.

En af de seneste oversigter om striden mellem historikerne er *Hans Kirchhoffs* artikel i *Historisk Tidsskrift* fra 2004.¹ Kirchhoff arbejder med 1., 2., 3. og 4. generations historikere. For Kirchhoff er de to hovedtemaer kampen for nationens eksistens og den interne kamp om den politiske magt. 1. generation er kredsen om *Jørgen Hæstrup*, som repræsentant for konsensusopfattelsen: »Han fremholdt folkets fundamentale enighed frem for splittelsen – også i forholdet mellem modstandsbevægelsen og politikerne.« 2. generations historikerne er fra kredsen omkring *Udgiverselskabet for Danmarks Nyeste Hi-*

storie (DNH), hvor Kirchhoff selv tilhører en af dens markanteste skikkelser. DNH blev i 1960'erne tildelt betydelige offentlige bevillinger, fordi politikerne havde »politiske interesser i at få sat et forstående og sympatisk fokus på samarbejdslinjen.« Det fik de dog ikke ubetinget, men derimod »en række bøger, der afdæmoniserede samarbejdspolitikken og dokumenterede, at denne var båret af danske statsinteresser.« Kirchhoffs egen disputats om Augustoprøret viste dog på overbevisende måde, at bruddet med besættelsesmagten ikke var ønsket af politikerne, men fremprovokeret af en folkelig opposition, som blev understøttet af kommunisterne. Dermed introducerede Kirchhoff sammen med andre 2. generationshistorikere »konfliktparadigmet«, som fokuserer på modsætningen mellem modstand og samarbejde. Men for os andre synes 2. generations historikerne også at være karakteriseret ved, at de beskæftigede sig med statens politik og dem, der stod på den »rigtige« side i kampen, mens de ikke formåede eller interesserede sig for at give et mere nuanceret og forklarende billede af dem, der havde stået på den »forkerte« side. Derved kom denne gruppe hos offentligheden til at blive fastfrosset i besættelsestidens stereotype billede af dem, hvor de var dæmoniserede som en flok kriminelle afvigere uden mange almenmenneskelige træk. Kirchhoffs 3. og 4. generationshistorikere udgøres af den gruppe der i 1990'erne tog de marginaliserede gruppers historie op, og hvor den første, som slog sit navn fast i offentligheden, var *Anette Warring* med ph.d.-afhandlingen fra 1994 »*Tyskerpiger i krig og kærlighed*«. Siden fulgte andre værker om SS-frivillige, stikkerlikvideringer, Gestapo, NSU og mange flere. Jeg er selv pga. mine arbejder om de tyske flygtninge siden 1999 også blevet kategoriseret i denne gruppe. Hos Kirchhoff, som var en af den nye bølges mest velformulerede modstandere, er tonen med tiden blevet en anelse mildere. I oversigtsartiklen anfører han dog om den seneste tids forskning om »taberne«: »Og vi syntes nok, at det nye projekt efterhånden kom til at fylde vel meget i det samlede billede af besættelsesårenes historie. Måske følte vi også en vis proportionsforvrængning – og et ubehag ved den moralske forargelse, der ofte slår igennem i fremstillingerne.«

Jeg tror ikke der er tvivl om, at Kirchhoff mener at historien om de tyske flygtninge hører til i ovennævnte gruppe. At jeg ikke er enig i hans synspunkt, kan ikke undre. Proportionsforvrængning og moralsk forargelse har til alle tider været en del af historieskrivningen, også den der omhandler Besættelsestiden. Proportionsforvrængningen i historien om de tyske flygt-

ninge, ligger efter min mening i, at man har udeladt/glemt/bagatelliseret den begivenhed, der suverænt kostede flest menneskeliv i Danmark, i den officielle historieskrivning om Besættelsestiden, og det moralsk forargelige er, at man har fastholdt og gentaget i det uendelige, hvor godt vi behandlede flygtningene uden at have foretaget en kritisk historisk analyse af, om det virkelig forholdt sig sådan.

Bortset fra visse af 2. generationshistorikerne og nogle af de tidligere modstandsfolk er den nyeste historie om flygtningene dog blevet accepteret bredt, både af historikere og af offentligheden, og årsagen er nok, at der trods alt er gået over et halvt århundrede siden krigens slutning, og det fjendebillede og den dæmonisering af alt tysk, som var markant lige efter krigen, hos de yngre generationer er forsvundet, og den tabuisering der har været mod at give »fjenden« et menneskeligt ansigt, efterhånden er ved at dø ud.

Litteraturen om de tyske flygtninge

Fra begyndelsen af februar 1945 til og med 4. maj 1945 ankom omkring 250.000 flygtninge til Danmark fra de tyske østområder, som ved den russiske hærs fremrykning var blevet afskåret fra den vestlige del af Tyskland. Den eneste flugtvej var over Østersøen, hvor den tyske flåde evakuerede 2 millioner civile vestpå og heraf blev ¼ million landsat i Danmark.

I de almindelige historiebøger om Danmark under 2. Verdenskrig fylder de tyske flygtninge og deres skæbne i Danmark ikke meget, højst et par sider, og det gennemgående tema er den store belastning, som de udgjorde for Danmark.

Som grundlag for en mere detaljeret viden om tyske flygtninge end den, der udsprang af historiske oversigtsværker, tjente i mange år kun de to hvidbøger, som udkom umiddelbart efter, de sidste flygtninge i 1949 havde forladt landet. Begge bøger må opfattes som statsmagtens officielle beretning om behandlingen af flygtningene. Den første var *Flygtningeadministrationens* egen, »*Flygtninge i Danmark 1945 – 1949*« fra 1950.^[1] Den blev skrevet af de personer, der ledede flygtningeforsorgens forskellige afdelinger, idet hver leder skrev sit afsnit. Det blev til et kæmpemanuskript, som siden blev »køgt ned« af »nogen« i Flygtningeadministrationen.^[2] Der er hverken person- eller forfatternavne i bogen, bortset fra *Johannes Kjærbo*'s forord. Den indeholder

mange faktuelle og formentlig korrekte oplysninger, men ved læsningen gives der et stærkt fortegnet billede af flygtningenes ophold i Danmark. Alt er set ud fra administrationens synsvinkel, og meget er fortiet eller beskrevet så overfladisk, bl.a. de mange dødsfald, at det ligner bevidst omgåelse af sandheden. Bogen er blevet betragtet som »biblen« i flygtningefortællingen, men dens kildeværdi skal hele tiden vurderes ud fra, at den er Kjærbo's og hans administrations eget forsvarsskrift om deres egen store indsats. Et eklatant bevis på den fordrejning, der gennemsyrrer hele bogen, kan bl.a. læses i Kjærbo's indledning, hvor han om de ikke-tyske flygtninge skriver: »Anderledes lå forholdet med hensyn til de ikke-tyske flygtninge. For deres vedkommende følte det som en naturlig ting, at man fra dansk side ydede en humanitær hjælp til disse repræsentanter for de allierede.« Det er fuldstændigt korrekt, at danskerne følte det som en naturlig ting at yde humanitær hjælp til de ikke-tyske flygtninge, men det er helt ukorrekt, at de ikke-tyske flygtninge var repræsentanter for de allierede. De fleste var flygtet sammen med tyskerne, fordi de havde været på tyskernes side under krigen. Det essentielle var, at danskernes negative holdninger kun omfattede tyskere og ikke personer af anden etnisk nationalitet.

Kjærbo sørgede også for, at der i 1948/49 blev optaget en dokumentarfilm om flygtninge, produceret af den kendte filmmand *Ole Berggren*, som fik fri adgang til lejrene, men først på dette sene tidspunkt.⁵ Filmen kom i to udgaver, en kort som skulle vises som forfilm i biograferne, og en lang som skulle bruges til egentlig undervisningsbrug. Igen er det et idylliserende billede, der tegnes, men med en række faktuelle oplysninger, som utvivlsomt er rigtige.

Hermed havde Kjærbo sat sig et solidt eftermæle i den danske selvforståelse om, hvor godt vi havde behandlet flygtningene. Og dette billede fik lov til at stå stort set uantastet de næste 50 år.

Kort efter Flygtningeadministrationens hvidbog kom i 1950 den anden hvidbog, *Udenrigsministeriets »Aktstykker vedrørende de tyske flygtninge i Danmark 1945-1949«*.⁶ Som kildemateriale er den vigtig, for de akter, der er gengivet, er normalt gengivet i deres helhed i den kronologiske orden, de er udkommet i. Men der er sket en betydelig udvælgelse af akter. Bl.a. er den i Udenrigsministeriets arkiv righoldige samling af dokumenter omkring forhandlingerne mellem tyskerne og lægeforeningen, stærkt bistået af Udenrigsministeriet, slet ikke kommet med. Også en del akter omkring

hjemsendelsen af flygtningebørn til Berlin synes mangelfuldt repræsenteret. Det, man har koncentreret sig om i hvidbogen, er det officielle Danmarks afvisning af de tyske flygtninge ved ankomsten og Danmarks efterfølgende ihærdige forsøg på at få de allierede besættelsesstyrker i Tyskland til at tage imod flygtningene. Bogen skal ikke ses som en historisk redegørelse fra Udenrigsministeriet, men den er ministeriets eget forsvarsskrift over for offentligheden, hvis hovedanklage var, at man havde sluppet flygtningene ind, og at man ikke formåede at komme af med dem igen. Der er derfor ingen vej uden om, hvis man som historiker skal udtale sig om Udenrigsministeriets behandling af sager med tyske flygtninge, så må man ty til originalarkivet.

I mange år var den eneste danske litteratur om flygtningene de erindringsbøger, som danskere, der havde arbejdet med flygtninge, udgav.

En meget speciel bog var *Edvin Kræmers »Avner for vinden«*.⁷ Den udkom allerede i 1947 og var en roman om lejr livet i en flygtningelejr. Edvin Kræmer havde selv været dansk lejrleder i en mindre lejr på Amager, så lidt nøgleroman er der nok over bogen. Dens tema er ikke så meget de fysiske forhold i lejrene, som de sociale gnidninger, der var mellem flygtningene indbyrdes.

En af præsterne i *Kirketjenesten* under Flygtningeadministrationen og til sidst dens leder, *Knud Langberg*, skrev i 1951 *»Flüchtlingsleben in Dänemark«*, som kun er udkommet på tysk.⁸ Langberg var den sidste leder af Kirketjenesten. Han beskriver en del detaljer om elendigheden blandt flygtningene, men hans tolkninger og forklaringer ligger tæt op ad Flygtningeadministrationens egen fremstilling, og dele af den er en direkte oversættelse til tysk af Flygtningeadministrationens hvidbog. Forklaringen er, at det var Langberg, der skrev kapitlet om Kirketjenesten i hvidbogen.

I 1953 udkom *Paul Lunds* bog *»Bag flygtningelejrenes pigtråd«*.⁹ Paul Lund havde været dansk lejrleder i en række flygtningelejre, bl.a. Fitting-lejren ved Billund og Vingsted-lejren ved Vejle. Bogen er en stærkt personlig beskrivelse af forholdene i lejrene, men helt set ud fra lejrlederens synspunkt. Han ser sig selv som lederen med stærke anti- og sympatier overfor enkelte flygtninge, helt afhængigt af, hvor dybt de bøjer sig for hans afgørelser. Han er patriarken med mere eller mindre uartige børn. Og når flygtningene protesterede over de usle forhold, de blev stillet overfor ved overflytningen til den nyoprettede Vingsted-lejr, bagatelliserer han problemerne og er 100% systemets mand.

I 1988 udkom en lille erindringsbog fra den tidligere sognepræst i Sdr. Bjært, *K. Robert Hansen*, hvor han beskrev sit personlige forhold til en lille

koloni af tyske drenge, der indtil 1946 befandt sig på Binderup Strand.^[10] Han er fuld af medfølelse overfor børnenes hårde skæbne, men tager i øvrigt ikke stilling til behandlingen af flygtningene.

Ikke mange tidligere tyske flygtninge har skrevet om deres tid i Danmark. Der findes kun 4 erindringsbøger. Så tidligt som i 1952 kom erindringer skrevet af Studienrat *Kurt Skorczyk*, der som tvangsudskevnen befæstningsarbejder fra Østpreussen kom til Københavns Frihavn i sidste halvdel af april 1945.^[11] Fra København blev han sendt direkte til Oksbøl, hvorfra han blev hjemsendt som Wehrmachtsangehörige i oktober 1945. Han beskriver lejropholdet formentlig fuldstændig korrekt, præget af stor elendighed med mange sygdomstilfælde, mangelfuld ernæring, mange dødsfald især blandt børn, dårlige indkvarteringsforhold plaget af væggetøj og andet utøj, danskernes negative holdning til flygtningene, og specielt den udplyndring af flygtningene, som selvbestaltede grupper af Modstandsbevægelsen deltog i. Men på den positive side nævner han de 60 københavnske præsters og oberstløjtnant *Rosted Løvgrens* indlæg i dagspressen i sommeren 1945, hvor de opfordrer danskerne til at behandle flygtningene som medmennesker, og den danske teolog »*Bruder Lange*«, der gjorde usigeligt meget for flygtningene i Oksbøllejren.^[12] Alt i alt var Skorczyks konklusion derfor »Ich glaube, wir Flüchtlinge können, von den Übergriffen einzelner während der Übergangszeit abgesehen, mit den Dänen zufrieden sein.« Ikke alle flygtninge var enige med ham i den dom. I 1982 udkom *Helmut Wagners »Erlebt – und überlebt. Erinnerungen eines Arztes«*.^[13] Han var tysk læge i Oksbøllejren, og han er stærk kritisk overfor danskernes behandling af flygtningene. I 1996 kom »*Child Prisoner of War, Denmark – WWII*« skrevet af en tidligere tysk flygtning i Danmark, *Hildegard Schmidt Lindstrom*, som var 8 år i 1945.^[14] Den er meget negativ overfor den behandling flygtningene fik, men er dog skæmmet af en række forkerte oplysninger om de danske forhold. Den seneste selvbiografiske bog skrevet af en tidligere tysk flygtning er »*Lykken er en halv lagkage*« af *Irma Torres*.^[15] Den handler om flygtningetiden i Danmark, men også om tiden før og efter. Begge hendes forældre var døde længe inden flugten. Irma Torres var knap 7 år, da hun sammen med en ældre søster, 2 mostre og en kusine den 1. april 1945 ankom til Københavns Frihavn. Hun kom hjem til Tyskland i 1947. Hendes fortælling beskriver de kummerlige forhold flygtningene levede under, men er uden anklager mod danskerne.

I Tyskland findes der megen litteratur om østflygtninge, specielt den meget store kildesamling af beretninger fra både flugten i de sidste måneder af krigen og den senere tvangsfordrivelse af tyskere fra områder, som efter krigen blev overgivet til USSR, Polen, Tjekkoslaviet og andre østlande, nemlig *Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost-Mitteleuropa*.^[6] I værket fortælles mange frygtelige historier om misgerninger mod de fordrevne tyskere, men der er stort set intet nævnt om de østflygtninge, der endte i Danmark. Heller ikke i andre tyske værker om fordrevne er der skrevet om flygtningenes forhold i Danmark. Billedet af danskernes behandling af de tyske flygtninge er i det officielle Tyskland således stort set baseret på de positive danske beskrivelser. Den tysk-danske gensidige anerkendelse af Danmarks store indsats for flygtningene, kulminerende i et møde i Ostseebad Damp og Oksbøl i 1997 mellem danske kulturpersonligheder og udvalgte flygtninge, hvor deltagernes indlæg blev publiceret under det meget betegnende navn »*Deutsche danken Dänemark*«.^[7]

Enkelte af de kritiske røster er kommet til orde i Tyskland. I anledning af en tysk fjernsynsudsendelse om de fordrevne tyskere, publiceredes i 1981 værket »*Geflohen und vertrieben*« af *Rudolf Mühlfenzl*, hvor også danske forhold kort er beskrevet.^[8] De to tyske bidragydere er den ovennævnte Helmut Wagner fra Oksbøllejren og en sygeplejerske, som var i Høvelte- og en Aalborg-lejr. Begge beskrivelser er meget negative over for danskernes behandling af flygtningene, og specielt anføres de mange dødsfald blandt små børn. Selv om Helmut Wagners beskrivelse svarer helt til de samtidige danske af forholdene i Oksbøl-lejrene, har *Henrik Havrehed* i sin disputats givet sin misfornøjelse med Wagners beretning til kende ved følgende passus: »I samme bog skildrer den i Oksbøllejren 1945-1948 udstationerede tuberkuloselæge dr. med. Helmut Wagner livet i denne lejr som en parallel til danske fangers ophold i Neuengamme.«^[9] Wagner omtaler hverken danske fanger eller Neuengamme.

Danske ikke-historikere har publiceret en del beretninger om flygtningene. Lærer *Arne Gammelgaard* har i 2 bøger, »*Mennesker i Malstrøm*« fra 1981 og »*Drivtømmer*« fra 1993 ladet flygtningene selv komme til orde for at fortælle deres egen historie.^[10] Bøgerne skal især læses for tyskernes flugtberetninger, som både fylder mest i bøgerne og er langt det bedste, mens oplysningerne om flygtningenes forhold i Danmark er præget af grundfortællingen om, hvor godt vi behandlede dem.